

Η ΑΥΘΕΝΤΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΕΞ ΕΠΟΨΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ*

ΥΠΟ

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ἡ κατωτέρω πραγματεία συνταχθεῖσα τῇ παρακλήσει τοῦ Study Department τοῦ ἐν Γενεύῃ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κικλοφορήσασα τὸ πρῶτον ἐν ἀγγλικῇ μεταφράσει ἐκπονηθεῖση ὑπὸ τοῦ αἰδεσμ. Edward Every μεταξὺ τῶν συνεργατῶν τοῦ ἐν λόγῳ τμήματος, περιελήφθη ἀκολούθως εἰς τὸν ἀγγλιστὶ ἐκδοθέντα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον Biblical Authority for Today (1951) ὁμοῦ μετ' ἄλλων 19 πραγματειῶν θεολόγων τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας διαφόρων ὁμολογιῶν. Ὁ αὐτὸς τόμος ἐξεδόθη καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον Die Autorität der Bibel heute (1952).

Α'. Ἀποκάλυψις — Βίβλος — Παράδοσις καὶ Ἐκκλησία.

1. Ἡ Βίβλος εἶναι στενωτάτα συνδεδεμένη μετὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται ἐν τῇ Βίβλῳ καὶ ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν πρέπει ἡ Βίβλος νὰ ταυτίζεται μετὰ τῆς ἀποκαλύψεως, ὡς πολλάκις συμβαίνει, οὐδὲ ἡ θεοπνευστία. Ἡ Βίβλος προϋποθέτει τὴν θεοπνευστίαν, ὡς καὶ ἡ θεοπνευστία τὴν ἀποκάλυψιν.

2. Ἡ ἀποκάλυψις, ἡ ὁποία ὑποκειμενικῶς θεωρουμένη καλεῖται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ διὰ τοῦ ὄρου τούτου (Λουκ. ι' 21, Ρωμ. ιδ' 24, Α' Κορ. β' 10, Γαλ. α' 16 κλπ.), ἐνῶ ἀντικειμενικῶς λαμβανομένη καλεῖται ἐν αὐτῇ «φανέρωσις» (Ἰω. θ' 13, Ρωμ. α' 19, γ' 21, δ' 21), σημαίνει αὐτοφανερωσιν ἢ αὐτοανακοίνωσιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν νοεῖται ὅμως μόνον οὕτως ἡ ἀποκάλυψις ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ. Οὔτε πάλιν θεωρεῖται νοησιαρχικῶ τῷ τρόπῳ μόνον ὡς ἀνακοίνωσις ἀληθειῶν ἢ γνώσεων, ἀλλὰ νοεῖται συγχρόνως καὶ ὡς μετάδοσις θείας ζωῆς καὶ δυνάμεως, καὶ δὴ καὶ ὡς δημιουργικὴ ἐνεργεια ἢ ἄλλυσις ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος εἶτε φανερῶνει τὴν φύσιν του καὶ τὰς σωτηριώδεις διὰ τὸν ἄνθρωπον βουλάς του, εἶτε μεταδίδει εἰς αὐτὸν θείας ἀληθείας σχετιζομένης ἐπίσης πρὸς τὴν σωτηριάν του. Ἡ ἀποκάλυψις, οὕτω νοουμένη, προϋποθέτει συνάντησιν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ σημαίνει τρόπον τινα συνομιλίαν τοῦ πρώτου μετὰ τοῦ δευτέρου (Ἐβρ. α' 1). Ἐντεῦθεν καὶ τὸ μεταδιδόμενον εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς θεοπνευστίας περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως καλεῖται «λόγος

* Αἱ ἐνταῦθα ἐκτιθέμεναι ἐπόψεις ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ ὄχι τῆς Σλαβικῆς, τὴν ὁποίαν ὡς καὶ τὴν Ρουμανικὴν δὲν εἶναι εἰς θέσιν, λόγῳ ἀγνοίας τῶν σχετικῶν γλωσσῶν, νὰ γνωρίζη καλῶς ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης μελέτης. Ἐπίσης σημειωτέον, ὅτι δὲν ἐξαντλεῖται ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ τὸ θέμα τῆς αὐθεντίας τῆς βίβλου, ἀτε τῆς ἐξετάσεώς ἐνὸς τμήματος αὐτοῦ ἀνατεθείσης εἰς τὸν ἕτερον τῶν ὀρθοδόξων συνεργατῶν τοῦ ἐν λόγῳ τόμου, τὸν καθηγητὴν κ. G. Florovský.

τοῦ Θεοῦ», τοῦ ὁποίου κύριος σκοπός, κατὰ τ' ἀνωτέρω, εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

3. Ἐννοεῖται, ὅτι ἀποκάλυψιν λέγοντες ἐνταῦθα νοοῦμεν τὴν κυρίως ἢ ἄμεσον ἢ εἰδικὴν λεγομένην ἀποκάλυψιν. Αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀποκάλυψις, ἀποτελοῦσα ἑκτακτον ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐνέργειαν αὐτοῦ ὑπερφυσικῆν, ἢ ὁποία εἶναι προσιτὴ εἰς τὸν ἀνθρώπον μόνον διὰ τῆς πίστεως καὶ διὰ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖται καὶ μεταδίδεται εἰς τὸν ἀνθρώπον νέον τι σχετικὸν πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Τῆς ὑπερφυσικῆς ταύτης ἀποκαλύψεως τὰ γνωρίσματα εἶναι δύο: α) Ὅτι αὕτη περιέχει δημιουργικὸν τι ἢ νέον καὶ β) ὅτι ἐνέχει ἐνότητα πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὸν κόσμον.

4. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν κατ' ἐξοχὴν ταύτην καὶ ὑπερφυσικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ, ὡς εἶπομεν, τὸ κέντρον καὶ τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς Βίβλου, ἀναγνωρίζεται καὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ ἢ ὑπαρξίς καὶ *φυσικῆς* ἢ ἐμμέσου *ἀποκαλύψεως*, ἢ ὁποία ὄχι μόνον μαρτυρεῖται ἐν τῇ Γραφῇ (Πράξ. ιδ' 17, ις' 24 ἐξ., Ρωμ. α' 19 ἐξ., β' 14 ἐξ.), ἀλλ' ἐν μέρει καὶ περιέχεται ἐν αὐτῇ. Οὔτε ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις καθιστᾷ περιττὴν τὴν ὑπερφυσικὴν οὔτε ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκλείει τὴν φυσικὴν ἀποκάλυψιν, ἀλλ' ἡ μὲν φυσικὴ ἀπαιτεῖ τὴν ὑπερφυσικὴν, ἢ δὲ ὑπερφυσικὴ προϋποθέτει τὴν φυσικὴν ἀποκάλυψιν. Ἡ φυσικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς λεγομένης *φυσικῆς Θεολογίας*, παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ καὶ τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ καὶ εἶναι ἀτελής, χρῆζουσα τῆς συμπληρώσεως τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως (Ρωμ. α' 19, β' 14, Α' Κορ. α' 21). Ἡ ἀτέλεια δ' αὕτη τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως, συναφῆς οὔσα πρὸς τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνίκανον, μάλιστα ἐν τῇ ἁμαρτωλῷ τοῦ ἀνθρώπου καταστάσει, νὰ προσοικειωθῇ τελείως τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην, ἀντανακλᾷ καὶ ἐπὶ τῆς λεγομένης φυσικῆς θεολογίας. Περὶ αὐτῆς ἰσχύει ἡ ἐξῆς εὐστοχος παρατήρησις τοῦ Ὁριγένους (Κατὰ Κέλσου Ζ' 42) «Ὅνκ ἀτάρκτης ἢ ἀνθρωπίνη φύσις ὁποσποτανοῦν ζητῆσαι τὸν Θεὸν καὶ εἰθεῖν αὐτὸν καθαρῶς, μὴ βοηθηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ζητουμένου, εὐρισκομένου τοῖς ὁμολογοῦσι, μετὰ τὸ παρ' αὐτοὺς ποιεῖν, ὅτι δέονται αὐτοῦ, ἐμφανίζοντος ἐναντὸν οἷς ἂν κρήνη εὐλογοὶ εἶναι ὀφθῆναι, ὡς πέφηνε Θεὸς μὲν ἀνθρώπῳ γίνεσθαι, ἀνθρώπου δὲ ψυχῇ ἐτι οὐσα ἐν σώματι γινώσκει τὸν Θεόν». Ὁπωσδήποτε ἡ Ὁρθόδοξος θεολογία δέχεται μετὰ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας οὐ μόνον τὴν φυσικὴν ἀποκάλυψιν, ἀλλὰ καὶ τὴν φυσικὴν θεογνωσίαν, γινῶσιν ὅμως περὶ Θεοῦ, ἣτις παραμένει πάντοτε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀτελής, ὁσάκις δὲν εἶναι διεστραμμένη.

5. Ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀποκαλύπτεται ἡ παγσοφία, ἢ παναγαθότης καὶ ἡ παντοδυναμία, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ δικαιο-

σύνη τοῦ Θεοῦ, πραγματοποιεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, μεθ' ἧς συνυφαίνεται ἐν τῇ λεγομένῃ Ἱερᾷ Ἱστορίᾳ. Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ὑπῆρξε συνεχῆς μὲν, ἀλλὰ βαθμιαία καὶ προοδευτικῆ, μεταδιδομένη διὰ τῶν προφητῶν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ κορυφωθείσα ἐν ὄλῳ αὐτῆς τῷ πληρώματι ἐν τῷ θεανθρώπῳ Ἰησοῦ Χριστῷ (Ἐβρ. α' 1 καὶ ἐξ., Κολοσ. α' 19). Πράγματι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὀλοκληροῦται ἡ θεία ἀποκάλυψις ὄχι μόνον κατὰ τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ὅπερ εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ εἰς τὸν ἀνθρώπον μετάδοσις τόσον θείας ἀληθείας, ὅσον καὶ θείας δυνάμεως καὶ ζωῆς.

6. Καθὼς ὁμως ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀτελοῦς καὶ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου οἰκείωσις τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως ὑπῆρξεν ἔκπαισι καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀτελής, ὥστε νὰ παρεξηγῆται πολλάκις καὶ νὰ διαστρέφηται καὶ νὰ παρίσταται ἀνάγκη τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ ἡ οἰκείωσις καὶ τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως ἔχει ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ τὰ ὄριά της, μέλλουσα νὰ ὀλοκληρωθῇ ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων, ἐν τῇ ἐπέκεινα τοῦ κόσμου τούτου ζωῇ, ὅτε «οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ὄνουν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ νῦν οὐκ ἔσται ἔτι καὶ οὐ χρεῖα λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου, διὸ Κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖ αὐτούς» (Ἀποκαλ. κβ' 4-5). Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ αὕτη ἔτι ἡ ἐν Χριστῷ τελεία τοῦ Θεοῦ ἀποκάλυψις παραμένει ἐν μέρει ἀσαφῆς καὶ σκοτεινῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, προσιτῆ οὕσα μᾶλλον διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς θείας χάριτος, συνεργούσης μετὰ τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. «Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (Α' Κορ. ιγ', 12). Ἡ, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος, «umbra in lege, imago in Evangelio, veritas in caelestibus»¹.

7. Τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελλίξει **θεματοφύλαξ** μὲν εἶναι, κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Θεολογίαν, ἡ **Ἐκκλησία, ταμειον** δὲ ἡ **Βίβλος** ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ **Ἀποστολικὴ παράδοσις** ἀφ' ἑτέρου. Καὶ ἡ μὲν Βίβλος συνιστᾷ τὸν γραπτόν, ἡ δὲ παράδοσις τὸν προφορικὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀμφοτέραι δὲ ἀποτελοῦσι τὴν αὐθεντικὴν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας πηγὴν. Ἡ **Βίβλος** εἶναι ἡ αὐθεντικὴ **γραπτὴ** ἔκθεσις περὶ τοῦ τί ὁ Θεὸς ἔπραξε, πράττει καὶ θὰ πράττει πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς ἐγκαθίδρυσιν καὶ θρίαμβον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἡ δὲ **παράδοσις** εἶναι ἡ **πρωταρχικὴ** μορφή τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ ὁποία, ζῶσα ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν, ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ἱστορικὴν συγχρόνως

1. Βλέπε *M. Βασιλείου* Ἀνατρεπτικὸν τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομίου, *Γρηγορίου Νύσσης* Πρὸς Εὐνόμιον ἀντιρρητικούς λόγους, *Ἰω. Χρυσόστομον* λόγους κατὰ ἀνομοίων, *Ἰω. Δαμασκηνῶ* Ἐκδοσὶν Ὀρθοδόξου Πίστεως Α' α' ἐξ. (Ε. Π. Μ. 94, 789 ἐξ.).

και θρησκευτικὴν συνείδησιν καὶ τὸ φρόνημα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Εἶναι ἢ ἐν ταῖς καρδίαις καὶ τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν ἄνευ χάριτος καὶ μέλανος ἐγγάραξις τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ Εἰρηναῖος (Adversus Haereses III, 3). Ταύτης δὲ τῆς προφορικῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως περιστατικὴν, ἀλλὰ πάντως κατὰ θεῖαν πρόνοιαν καὶ ἔμπνευσιν συντελεσθεῖσαν ἔγγραφον διατύπωσιν ἀποτελεῖ ἡ Βίβλος.

Οὔτε ἡ Παράδοσις καθιστᾷ περιττὴν τὴν Βίβλον, οὔτε ἡ Βίβλος καθιστᾷ περιττὴν τὴν Παράδοσιν, ἀλλ' ἀμφοτέραι ἀλληλοσυμπληροῦνται καὶ ἀλληλοερμηνεύονται.

8. **Ἐκκλησία, Βίβλος καὶ Παράδοσις** διατελοῦσιν ἐν ἀδιασπᾶστω ἐνότητι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Διὰ τοῦτο ἤρσεις ἐγκρίτων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων, ὡς ἡ τοῦ Emil Brunner «Ohne Kirche keine Bibel» (ἄνευ Ἐκκλησίας οὐδεμία Βίβλος), ἀκούονται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ μετ' ἴσης ἰκανοποιήσεως μεθ' ὅσης παρακολουθοῦνται ἐν αὐτῇ καὶ αἱ σὺν τῷ χρόνῳ πολλαπλασιαζόμεναι σύγχρονοι προτεσταντικαὶ συνηγορίαι ὑπὲρ τῆς Παραδόσεως (πρβλ. καὶ τὸ τελευταῖον μελέτημα τοῦ Prof. Dahl ἐν Oslo ὑπὸ τὸν τίτλον «Γραφὴ καὶ Παράδοσις»).

Ἄν ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως δὲν εἶναι πολὺ ἐπιτυχῆς ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι «ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἢ μήτηρ τῆς Βίβλου», πολὺ ὀλιγώτερον εὐσταθεῖ ἢ ἀντίθετος ἀξίωσις, ὅτι ἡ Βίβλος ἐγέννησε τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἢ κοιτίς, ὁ θεματοφύλαξ, ὁ αὐθεντικὸς μάρτυς, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς τῆς τε Βίβλου καὶ τῆς παραδόσεως. Ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας ἐγεννήθη τόσον ἡ Βίβλος, ὅσον καὶ ἡ παράδοσις. Χάριν αὐτῆς ἐδημιουργήθησαν καὶ εἰς αὐτὴν παρεδόθησαν ἀμφοτέραι. Αὐτὴ μαρτυρεῖ περὶ τοῦ κανόνος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τοῦτέστι περὶ τοῦ ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν βιβλίων εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαφυλάσσονται τὰ βιβλία ταῦτα ἀνόθευτα καὶ ἐν αὐτῇ καὶ μόνον ἐρμηνεύονται ἢ τε Βίβλος καὶ ἡ παράδοσις ἀσφαλῶς καὶ αὐθεντικῶς. Ἐννοεῖται ὁμοῦς ὅτι, ὅταν λέγωμεν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, ὅτι ἡ αὐθεντία τῆς Βίβλου καὶ τῆς διδύμου ἀδελφῆς της, τῆς παραδόσεως, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἔξυπακούεται ὅτι τὴν πρωταρχικὴν αὐτῶν πηγὴν ἔχουσιν ἀμφοτέραι ἐν τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὸν λόγον περιέχουσιν ἀμφοτέραι καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀντλεῖ τὴν αὐθεντίαν αὐτῆς καὶ ἡ Ἐκκλησία.

9. Ἡ Βίβλος **διασαφεῖται καὶ συμπληροῦται** ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως. Ἐπὶ πλέον δέ, ἐπειδὴ προῆλθεν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας (τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς Κ. Διαθήκης) καὶ εἶναι προωρισμένη διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, μόνον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Παραδόσεως καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας παραμένει *διηρηκῶς* τὸ εἰς αὐτὴν πεμφθὲν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον Πνεῦμα, «ἵνα ὁδηγῇ αὐτὴν εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰω. ις' 13),

δύναται αὕτη πιστῶς καὶ ἀσθεντικῶς νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ κατανοηθῆ. Τοῦτο καθίσταται ἐμφανεστερον προκειμένου περὶ τῆς Π. Διαθήκης, ἥτις δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἄλλως, εἰμὴ μόνον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποτεθησαυρισμένης, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦντος θεοῦ Πνεύματος.

Ἐν γένει δὲ ἡ Βίβλος, πόρρω ἀπέχουσα τοῦ νὰ εἶναι κατὰ πάντα σαφῆς ἀφ' ἑαυτῆς, τυγχάνει ἐν πολλοῖς δυσνόητος (Β' Πέτρο. 3, 16), καθ' ὅσον, ὅπως ὁ ἐνσαρκωθείς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκρύπτετο ἐν τῇ σαρκὶ καὶ ἐφανεροῦτο κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, οὕτω καὶ «ὁ ἔμβιβλος λόγος», κρύπτεται πολλάκις ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ γλώσσῃ, ἔστω καὶ ἐν τῇ πασῶν τελειοτάτῃ. Ἰσχύει δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ λόγος τοῦ Παύλου «ἔχαμεν τὸν θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν» (Β' Κορ. δ' 7). Καθ' ὅλου δὲ εἰπεῖν τὸ γράμμα τῆς Βίβλου παραμένει νεκρὸν ἄνευ τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνυπάρχοντος καὶ πάντα ἐν αὐτῇ ζωογονοῦντος θεοῦ Πνεύματος, τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία (testimonium Spiritus Sancti) μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τ. ἔ. ἐν τῷ παρατεινομένῳ ἐν αὐτῇ Χριστῷ, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὀλοκληρωμένη καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἐν τῇ Βίβλῳ (Β' Κορ. γ', 6).

10. Ὅμως, παρὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἡ Βίβλος, ὡς ἀποτελοῦσα τὴν ἔστω περιστατικὴν, ἀλλὰ πάντως *κατὰ θεῖαν πρόνοιαν ἐγγραφὸν ἀποκριστᾶλλον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ*, κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ Βίβλος δὲ ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὴν λυδίαν λίθον πρὸς διακρίβωσιν τῆς ἀληθείας τῆς παραδόσεως, ἃν καὶ παραδεχόμεθα ὅτι καὶ αὕτη ἀντλεῖ τὸ κῦρὸς τῆς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ «*στῦλον καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας*» (Α' Τιμοθ. γ', 15) καὶ διὰ μέσου αὐτῆς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου αἰτίου αὐτῆς, δηλαδὴ ἀπὸ «τοῦ ζῶντος Θεοῦ». Ἄλλως τε κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἀντίληψιν, ἡ ἱερά Παράδοσις δὲν περιέχει τι τὸ ἀντιλέγον πρὸς τὴν Βίβλον, μετὰ τοῦ περιεχομένου τῆς ὁποίας συμπίπτει κατ' οὐσίαν τὸ περιεχόμενον τῆς Παραδόσεως, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἀμφοτέραι εἶναι, ὡς εἴπομεν, προῖδν τοῦ αὐτοῦ θεοῦ Πνεύματος, τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δι' ὃ ἀμφοτέραι θεωροῦνται ὡς ἰσότιμοι καὶ ἰσόκυροι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

11. Ἰσότιμος ὅμως καὶ ἰσόκυρος πρὸς τὴν Βίβλον θεωρεῖται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ οὐχὶ πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ *Ἀποστολικὴ παράδοσις*, ἡ ὁποία, μεταδιδομένη ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διεσώθη ἀναλλοίωτος ἐν τῇ ἀδιαιρέτῳ Ἐκκλησίᾳ τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων¹. Ἡ παράδοσις δ' αὕτη θεωρεῖται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὡς

1. Ὑποχρεωμένοι ἐνταῦθα νὰ διατυπώσωμεν σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως ἐνώπιον τῶν ἑτεροδόξων θεολόγων ἀκεραίαν τὴν περὶ ἱερᾶς Παραδόσεως ἀντίληψιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὀφείλομεν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, θεωροῦσα ἑαυτὴν ὡς τὴν κατ' εὐθειαν καὶ πιστὴν συνέχειαν τῆς παλαιᾶς Καθο-

τι πάγιον και ἀναλλοίωτον κατ' οὐσίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, παραδεχομένης τὴν ἐξέλιξιν τῆς παραδόσεως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκπλουτισμοῦ αὐτῆς και διὰ νέων στοιχείων πολλάκις διαφορῶν ἀπὸ τῶν ἀρχικῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ παράδοσις ἐκλαμβάνεται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὡς στατικὴ, ὡς νομίζουσι πολλοὶ ἐρετόδοξοι, ἀλλὰ θεωρεῖται ἐν αὐτῇ ὡς δυναμικὴ, ὡς θησαυρὸς ἀποτεθησαυρισμένος ἐν τῇ συνηθῆσει τῆς Ἐκκλησίας, ἀναζωογούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ παραμένοντος θείου Πνεύματος, θησαυρὸς ἐπιδεικτικὸς διασαφήσεως και ἀναπτύξεως, ἄνευ ὅμως ἀλλοιώσεως τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγνοεῖ ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν αὐθεντίαν συνδεδασμένην πρὸς ὄρισμένον πρόσωπον ἢ πρὸς ὄρισμένον ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (Παπικὴ ἐκκλησία), ἀλλὰ θεωρεῖ ὅλον τὸ ἑαυτῆς πλήρωμα ὡς φορέα τῆς ἀληθινῆς, τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως, και ὡς φρουρὸν τῆς Ὁρθοδοξίας, συμφώνως πρὸς τὴν εὔστοχον ῥήτραν τῆς ἐγκυκλίου τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τοῦ 1848. «Ὁ φύλαξ τῆς Ὁρθοδοξίας τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτέστιν ὁ λαὸς αὐτὸς ἐστίν». Ἡ δὲ εἰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους συνηχομένη ἱεραρχία θεωρεῖται ἐν αὐτῇ ὡς ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ὁ οἰκουμενικὸς χαρακτήρ τῶν Συνόδων τούτων, ἄρα δὲ και τὸ ἀλάθητον τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ σιωπηλῶς ὑφ' ὅλου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ πληρώματι αὐτῆς ἐνοικεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα (Ἰω. ιε' 26, ις' 13).

Β'. Ἐνότης και ὑφή τῆς Βίβλου

12. Ἡ Βίβλος, ἂν και ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν και ποικίλων βιβλίων συγγραφέντων ὑπὸ διαφορῶν συγγραφέων και ἀνηκόντων εἰς διαφοροὺς ἐποχάς, και δὴ εἰς δύο διαφοροὺς κόσμους (τὸν τῆς Παλαιᾶς και τὸν τῆς Κ. Διαθήκης), οὐχ ἦττον ὅμως συγκροτεῖ ὁργανικῶς ἐνιαῖον βιβλίον περιέχον διαφορωτάτας μὲν σελίδας, ἀλλὰ διαπνεόμενον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θείου Πνεύματος, ἀσχολουμένου περὶ τὸ αὐτὸ θέμα και στρεφομένου περὶ τὸ αὐτὸ κέντρον και τὸν αὐτὸν μυστικὸν μαγνήτην, τὸν Χριστόν. Ἀρχεται μετὰ τῆς δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ και τῆς Γῆς και τελειώνει μετὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ «Καινοῦ Οὐρανοῦ και Καινῆς Γῆς». Ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἣτις περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς πρὸ Χριστοῦ ἀποκαλύψεως, προαγγέλλεται και προπαρασκευάζεται διὰ τῶν Πατριαρχῶν και τῶν Προφητῶν ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις και σωτηρία. Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εἶναι ἐγγράφως ἀποτεθησαυρισμένη ἡ διὰ τῶν Ἀποστόλων μαρτυρουμένη

λικῆς Ἐκκλησίας, ἀποκρούει ὁμοφώνως τὴν περὶ κλάδων (Branch theory) ἢ ἄλλην τινα παρεμφερῆ θεωρίαν και ἀναγνωρίζει ἐαυτὴν ὡς τὸν θεματοφύλακα τῆς γνησίας Ἀποστολικῆς Παραδόσεως.

ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις καὶ σωτηρία. Ἡ ἐνότης ὁμως τῆς Βίβλου δὲν σημαίνει οὐδαμῶς διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογίαν ἰσοπέδωσιν τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀποτεθησαυρισμένης ἀποκαλύψεως πρὸς τὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολὺ πληρεστερά καὶ ὑπερτέρα ἐκείνης. Ἡ δὲ μεταξὺ ἀμφοτέρων σχέσις εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ προπαρασκευῆς καὶ ἐπαγγελίας, τύπου καὶ προφητείας ἀφ' ἐνὸς καὶ πραγματοποιήσεως πάντων τούτων ἀφ' ἑτέρου.

13. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν **ὄψην** τῆς Βίβλου, παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία, ἀποκρούουσα τὴν **δηματικὴν θεοπνευστίαν** (Verbalinspiration) ἐν τῇ μηχανικῇ ἐννοίᾳ, δέχεται τὴν θεοπνευστίαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς μετάδοσιν θεϊῶν ἀληθειῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς ὀρθὴν διατύπωσιν αὐτῶν, ἀλλὰ πάντως ἀναλόγως τῆς ἰδιοφυίας ἐκάστου τῶν θεοπνεύστων ἀνδρῶν. Ὅθεν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐνσαρκωθέντι Λόγῳ τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ «τὸν ἔμβιβλον λόγον τοῦ Θεοῦ», διακρίνει ἡ Ὁρθόδοξος θεολογία θεῖον καὶ ἀνθρώπινον στοιχεῖον καὶ δέχεται θεῖαν τὴν οὐσίαν καὶ ἀνθρωπίνην τὴν μορφήν αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς Βίβλου συγκεντροῦται κυρίως ἡ θεοπνευστία, ἀκτινοβολοῦσα ὁμως πολλάκις τὴν ἀνταύγειαν αὐτῆς καὶ μέχρι τῆς μορφῆς, ἥτις ἔγκειται εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν σωτηριωδῶν ἀληθειῶν, ἃν καὶ ἡ μορφή ἀναγνωρίζεται ὡς ἀποτελοῦσα τὸ πεδῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κινεῖται ἐλευθέρως ἡ ἀνθρωπίνη πρωτοβουλία τοῦ θεοπνεύστου ἀνδρός. «In Scripturis per hominem, more hominum loquitur Deus» (Ἀβγουστίνος).

14. Ἐπίσης ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Θεολογίᾳ διακρίνονται διάφοροι **βαθμοὶ θεοπνευστίας** τῆς Βίβλου, ἐξ ὧν ὕψιστος εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς θεοπνευστίας τῶν Προφητῶν καὶ ὁ τῆς τῶν Ἀποστόλων. Ἡ δὲ ὑπαρξίς διαφόρων βαθμῶν θεοπνευστίας ἐν τῇ Βίβλῳ σχετίζεται α') πρὸς τὴν βαθμιαίαν πρόοδον τῆς θείας ἀποκαλύψεως, β') πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ τρόπου τῆς ἐκχύσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ γ') πρὸς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον δαμιλεστέραν ἐκδήλωσιν τοῦ χαρίσματος τῆς θεοπνευστίας καὶ ἀναλόγως τῆς δεκτικότητος ἐκάστου θεοπνεύστου συγγραφέως. Πάντως ἐφαρμοζόνται καὶ ἐνταῦθα οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «*ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων, ἀστὴρ γὰρ ἀστέρως διαφέρει ἐν δόξῃ*» (Α' Κορ. ιε', 41).

15. Συναφῆς πρὸς τὴν θεοπνευστίαν τῆς Βίβλου εἶναι ἡ **ἑσωτερικὴ αὐτῆς δύναμις**, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἐνοικούσης «πνευματικῆς χάριτος», ὡς ἀποκαλοῦσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες αὐτό, τὸ ὁποῖον οἱ μεταρρυθμισταὶ τοῦ XVII αἰῶνος χαρακτηρίζουσιν ὡς *testimonium Spiritus Sancti*. (Πρὸβλ. *Θεοδωρήτου παρὰ Migne E. Π. 82,676* καὶ *Ἀμφιλοχίου αὐτ. 37,1597*). Καίτοι δὲ ὑπὸ τῶν Πατέρων ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ Βίβλῳ ἁγιαστικὴ δύναμις, ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπλῆς μελέτης καὶ ὀφειλομένη

εις τὴν μνημόνευσαν «πνευματικὴν χάριν» αὐτῆς, οὐχ ἥττον ὅμως ὑπὸ οὐδενὸς τούτων οὔτε ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν θεωρεῖται ἡ χάρις αὕτη ὡς ἡ κυρία βᾶσις τῆς αὐθεντίας τῆς Βίβλου.

Γ'. Ἡ αὐθεντία τῆς Βίβλου ἐξ ἐπόψεως δογματικῆς καὶ μάλιστα ἠθικῆς

16. Ὅπως τῆς Θείας ἀποκαλύψεως, οὕτω καὶ τῆς Βίβλου σκοπὸς εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐντεῦθεν εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ αὐθεντία τῆς Βίβλου ἀναφέρεται πρὸς πάντος εἰς πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Ἡ σωτηρία δ' ὅμως ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ δὲν θεωρεῖται ὡς κατόρθωμα ἀποκλειστικὸν τῆς πίστεως ἢ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ (sola fide ἢ sola gratia), ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα τῆς Θείας Χάριτος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, ἢ ἄλλως ὡς ἀποτέλεσμα «τῆς πίστεως δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης» (Γαλατ. ε' 6). Ὅθεν εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀποσκοποῦσι μόνον ὀρισμένα γεγονότα τῆς Θείας ἀποκαλύψεως καὶ αἱ μετ' αὐτῶν σχετιζόμενα θρησκευτικαὶ ἀλήθειαι, ἀτινα πάντα ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ αἱ **ἠθικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἐντολαί**, μάλιστα τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, ἀποβλέπουσαι εἰς τὸν βίον τὸν σύμμορφον πρὸς τὴν πίστιν. «Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ» (Β' Τιμοθ. γ' 16). Τοῦτο δὲν σημαίνει μὲν, ὅτι ἡ Βίβλος ἀποτελεῖ ἐγχειρίδιον ἠθικῆς διδασκαλίας, σημαίνει δ' ὅμως ὅτι περιέχει αὕτη καὶ διδασκαλίαν ἠθικὴν, καὶ δὴ καὶ ἐντολὰς Θείας, τῶν ὁποίων ἡ ἐν πίστει καὶ ὑπακοῇ ἐφαρμογὴ ὑπὸ τῶν πιστῶν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν σωτηρίαν (Ματθ. ζ', 21, κδ', 25, 35 ἐξ Ἀποκαλυψ. κδ' 13, κ' 13. κβ' 14).

17. Ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς τὴν **πρώτην** καὶ **κυριωτάτην** θέσιν ὡς βιβλικὴ πηγὴ τῆς Θείας ἀποκαλύψεως κατέχει βεβαίως ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Θεολογίᾳ ἡ **Καινὴ Διαθήκη**, ἡ δὲ Παλαιά, λόγῳ τῆς ἀτελείας τῆς ἐν αὐτῇ περιεχομένης καὶ μαρτυρουμένης Θείας ἀποκαλύψεως, χρησιμοποιοεῖται οὐχὶ καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὸ κέντρον, ἐξ οὗ πρέπει νὰ μελετᾶται καὶ τὴν στάθμην, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐρευνᾶται αὕτη (προβλ. π.χ. Ματθ. ε' 17-48 κλπ.). Ἐντεῦθεν συνάγεται κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογίαν, ὅτι ἐπὶ ζητημάτων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς ὀφείλομεν μὲν νὰ ἐπικαλώμεθα τὸ φῶς τῆς ἐν Παλαιᾷ Διαθήκῃ Θείας ἀποκαλύψεως ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραπέμπωμεν ἀδιακρίτως εἰς τὰ σχετικὰ χωρία αὐτῆς, ἄνευ συσχετισμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰ παράλληλα χωρία τῆς Κ. Διαθήκης. Ἀντίθετος μέθοδος πρὸς τὴν χριστοκεντρικὴν, τουτέστιν ἀδιάκριτος χρησιμοποίησις μαρτυριῶν τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης ἐπὶ τῶν

ἐν λόγῳ ζητημάτων, δύναται ἀσφαλῶς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς νόθευσιν τοῦ γνησίου πνεύματος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὡς ἐπαιηλημμένως συνέβη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χριστιανικῆς Θεολογίας καὶ Ἐκκλησίας.

18. Τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον τῆς Βίβλου εἶναι *διττὸν* κατὰ τὴν *προέλευσιν* αὐτοῦ, καθ' ὅσον μέρος μὲν αὐτοῦ εἶναι προῖον τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως (ἔμφυτος νόμος τῆς συνειδήσεως), ἕτερον δὲ μέρος αὐτοῦ εἶναι προῖον τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως. Καὶ τὸ ἐκ τῆς φυσικῆς ὁμῶς ἀποκαλύψεως προερχόμενον ἠθικῆς φύσεως ὕλικὸν τῆς Βίβλου καθαγιαζεται καὶ ἐπικυροῦται ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως, μετ' ἧς συνυφαίνεται ἐν αὐτῇ ἡ φυσικὴ ἀποκάλυψις. Ἐπίσης διττὸν εἶναι τὸ ἠθικῆς φύσεως ὕλικὸν τῆς Βίβλου ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς *μορφῆς*, καθ' ὅσον μέρος μὲν τούτου διατυπῶνται ὑπὸ μορφῆν *νομικῶν διατάξεων*, ἄλλο δὲ ὑπὸ μορφῆν *γενικῶν ἀρχῶν ἢ ἐντολῶν*, σχετιζομένων πρὸς τὸ ἠθικὸν φρόνημα ἢ τὸ ἐλατήριον τῶν πράξεων ἢ τὸ ἦθος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο στοιχεῖον, ἀντιπροσωπευόμενον ἤδη ἐπαρκῶς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ μὴ ἀπουσιάζον μηδὲ ἐν αὐτῷ τῷ Μωσαϊκῷ Νόμῳ, εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν ἠθικῇ θρησκείᾳ τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τὸ χαρακτηρίζον αὐτήν. Τουναντίον ὁ δεσπόζων ἐν τῇ ἠθικῇ τῆς Π. Διαθήκης χαρακτήρ εἶναι *νομικός*, ὅστις ὑπερνικᾶται ἐν τῇ ἠθικῇ τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τῶν συγκροτουσῶν τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ ἐννοιῶν τῆς πνευματικότητος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χάριτος. Ἄλλὰ καὶ τρίτη διάκρισις πρέπει νὰ γίνηται ἐν τῷ ἠθικῷ περιεχομένῳ τῆς Βίβλου, καθ' ὅσον πολλαὶ μὲν διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ διάφοροι ἠθικαὶ παραινέσεις τῆς Π. Διαθήκης ἔχουσι *περιστατικὸν* καὶ *προσωρινὸν χαρακτήρα*, αἱ δὲ θρησκευτικῶς ἀρχαὶ καὶ ἐντολαὶ καὶ παραινέσεις τῆς Κ. Διαθήκης ἔχουσιν *αἰώνιον κῆρος*, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τοῦλάχιστον Θεολογίᾳ ἐκδοχὴν.

19. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, παρὰ τὴν ὁμολογουμένην ἀνεπάρακτιαν τοῦ Νόμου πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρὰ τὴν πολλαπλὴν ὑπεροχὴν τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὲρ τὸν Νόμον, ὅστις εἶχε προπαιδευτικὸν χαρακτήρα διὰ τὸν Χριστὸν (Γαλ. γ', 24), οὐχ ἦττον ὁμῶς δὲν ἀναγνωρίζεται ἐν αὐτῇ τοιαύτη μεταξὺ Νόμου καὶ Εὐαγγελίου ἀντίθεσις¹, ὥστε νὰ παρεμποδίζηται ἢ ἤδη ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων γινομένη καὶ ὑπὸ μερικῶν διαμαρ-

1. Πρὸς κατανόησιν τῆς παραγράφου ταύτης πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἀντιμετωπίζεται ἐνταῦθα ἡ σχετικὴ λουθηρανικὴ διδασκαλία περὶ Νόμου καὶ Εὐαγγελίου, ὡς διατυπῶνται αὐτὴ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Λουθηρανοῦ συνεργάτου τοῦ μνημονευθέντος τόμου. Εὐχαρίστως δὲ σημειοῦμεν, ὅτι πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου συμπέπει κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ γνώμη καὶ ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ πρυτάνεως τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς ἐπιστήμης τῆς Κ. Διαθήκης C. H. Dodd, καθηγητοῦ τοῦ Cambridge, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ συγχρόνῳ μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ τόμου ἐκδοθέντι ἔργῳ αὐτοῦ Gospel and Law (1951).

τυρομένων θεολόγων μὴ ἀποστεργομένη χρησιμοποίησις τοῦ ὄρου «Εὐαγγελικός νόμος» πρὸς δῆλωσιν τῶν ἠθικῶν τοῦ Χριστοῦ παραγγελμάτων. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντίληψις πιστεύεται, μακρὰν πάσης ἀντινομιστικῆς προκαταλήψεως, ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς ἀρκετὰ δεδομένα τῆς Κ. Διαθήκης. Ἐν πρώτοις ἡ ἔννοια τοῦ **Νόμου** εἶναι συναφῆς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς **Βασιλείας τοῦ Θεοῦ**, ἣτις ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τόσον ξένη πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς θεοκρατίας ἐν τῇ εὐρυτέρῃ τῆς λέξεως ἔννοια, (τοῦτέστι τῆς κυριαρχίας τοῦ θείου θελήματος), ὥστε νὰ δικαιολογῆται τὸ παρὰ πολλοῖς διαμαρτυρομένοις θεολόγοις ἐπικρατοῦν ἀντιθεοκρατικὸν δέος. Ἐπίσης δὲν εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ Νόμου ἡ ἔννοια τῆς **Διαθήκης**, ὡς ἐκφραζούσης τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει καὶ ὁ Νόμος. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀντιδιαστολὴ τῶν ἰδικῶν του «ἐντολῶν» ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Νόμου ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίᾳ. «*Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις... ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν*» (Ματθ. ε'). Ἀλλὰ καὶ τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον («*ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κλπ.*», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Σινᾶ) καὶ ἡ ὅλη ἐκθεσις τοῦ Ματθαίου περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας, τοῦ καταστατικοῦ τούτου χάριτος (magna charta) τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοῦτέστι τῆς ἰδανικῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, καὶ ὄχι μόνον τοῦ κύκλου τῶν Ἀποστόλων, παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐφεξῆς **νέος Νόμος** ἀντικαθιστᾷ τὸν παλαιόν. (Πρὸβλ. καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας παρὰ Ματθαίῳ ζ', 24, ἐπίσης δὲ καὶ Ματθαίου κη', 20 καὶ Λουκᾶ ιε', 10). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ δ' Εὐαγγελίῳ γίνεται λόγος περὶ «*ἐντολῶν*» τοῦ Χριστοῦ (ιγ' 34, ιδ' 15, 21, ιε' 10, 12, πρὸβλ. δὲ καὶ Α' Ἰωάν. ε' 3, β' 6 κλπ.).

Ὁ εὐαγγελικὸς δὲ οὗτος Νόμος, ὅστις φέρει τὸν χαρακτήρα «*τῆς ἀγαθῆς ἀγγελίας*» καὶ χαρακτηρίζεται ὡς «*νόμος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ*» (Ῥωμ. η' 2) καὶ «*νόμος τοῦ Χριστοῦ*» (Γαλ. ε' 2) καὶ «*νόμος τέλειος*» καὶ «*νόμος ἐλευθερίας*» (Ἰακ. α' 25) καὶ «*νόμος βασιλικός*» (Ἰακ. β' 8), συνοψίζεται μὲν καὶ κορυφοῦται ἐν τῇ διπλῇ ἐντολῇ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον (Ματθ. κβ' 40, Ῥωμ. ιγ' 10), εἶναι δὲ ἀναπόσπαστος συνδεδεμένος μετὰ πασῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, χωρὶς νὰ διασπᾶται εἰς διαφόρους περιστατικὰς λεπτομερείας (Kasulistik).

20. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἠθικὸς νόμος τοῦ **Δεκαλόγου** δὲν καταργεῖται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἰσχύει καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὡς νόμος θεῖος καὶ ὡς προβαθμὶς τοῦ Εὐαγγελικοῦ νόμου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ συμπληροῦται· ἐν συνδυασμῷ δὲ μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίας τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁποσδήποτε ἡ ἠθικὴ τῆς Κ. Διαθήκης ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ ὡς ἀποτελοῦσα συμπλήρωσιν καὶ ὁλοκλήρωσιν ὄχι μόνον τοῦ Νόμου καὶ ἐν γένει τῆς ἠθικῆς τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τοῦ φυσικοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ τῆς φυσικῆς ἠθικῆς.

21. Ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αὐθεντίαν τῆς Βίβλου ἐξ ἐπόψεως τῆς *πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἠθικῆς*, ἡ ὀρθόδοξος ἀντίληψις θὰ ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ οὕτως ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Καίτοι ἡ Ὄρθόδοξος Θεολογία ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ Βίβλος δὲν περιέχει λεπτομερεῖς διατάξεις ἀξιούσας τὴν ῥύθμισιν τῆς ἀστικῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς διαβίωσης καὶ τῶν πολιτικῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν καὶ δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἡ ἠθικὴ τῆς Βίβλου, τοῦλάχιστον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, δὲν παραμένει ὅλως ἀνεπηρέαστος ἐκ τοῦ ἐν ἐκάστῃ ἐποχῇ ἐπικρατοῦντος πνεύματος, οὐχ ἥττον ὅμως πιστεύει, ὅτι ἔτι καὶ ἐν τῇ ἑαυτῆς πρόσωρινότητι (ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ), περιέχει ὠρι- σμένον *ἦθος αἰωνίου κύρους* καὶ ὅτι τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοῦ μετὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἐν συνδυασμῷ καὶ μετὰ τῆς πνευματικότητος τοῦ Εὐαγγελίου, πρέ- πει νὰ ἐμπνέη καὶ διέπῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου σταδιοδρομίας τῆς τὴν στάσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν πιστῶν καὶ εἰς τὰ πο- λιτικά καὶ κοινωνικά πράγματα *«εἰς τὸ δοκιμάζειν τι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον»* (Ρωμ. ιβ' 2). Ἀποτελεῖ δὲ τὴν οὐ- σίαν τοῦ ἦθους τούτου, φέροντος ἀκραιφνῶς θρησκευτικὸν χαρακτήρα, ὁ σε- βασμὸς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ μέχρις αὐτοθυσίας φιλαλληλία.

22. Καθ' ὅλου εἰπεῖν ἡ Ὄρθόδοξος Θεολογία δὲν φαντάζεται, ὅτι δι- καιούμεθα νὰ ἀντιγράψωμεν ἢ μεταφωτεύσωμεν διὰ τὰ νεότερα κράτη θε- σμούς δεδανεισμένους ἐκ τῆς Βίβλου, μάλιστα δ' ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (π. χ. τὸν θεσμόν τοῦ σαββατικοῦ ἔτους ἢ τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους κλπ.) ἢ νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς λεπτομερεῖς ὁδηγίας ἢ προγράμματα πρὸς διαρρύθμι- σιν τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἢ καὶ αὐτῆς τῆς προσωπικῆς ἐνὸς ἐκάστου πιστοῦ ζωῆς. Οὐχ ἥττον ὅμως ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν αὐτῇ γνώμη εἶναι, ὅτι ἀπὸ τε τῶν θεσμῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τοῦ κοινωνικοῦ κηρύγματος τῶν Προφητῶν αὐτῆς καὶ ἀπὸ τῶν παραινέσεων αὐτῆς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἀπὸ τῶν θεμελιωδῶν θρησκευτικοῦθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρχῶν αὐτῆς, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελικοῦ Νόμου, ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τῶν ἱερῶν τῆς Κ. Διαθήκης προσώπων, καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Σωτῆρος, ἔχομεν νὰ διαπι- στῶσωμεν πνεῦμα καὶ φρόνημα ὑπερκείμενον χρόνου καὶ χώρου, τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ μνημονευθέντος, ἐπίσης αἰωνίου κύρους, ἦθους τῆς Βίβλου καὶ πρὸ παντὸς τῆς Κ. Διαθήκης, ὀφείλομεν νὰ μεταγγίσωμεν καὶ μετουσιώσω- μεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν καὶ τῆς κοινωνίας πρὸς σύμμορφον ῥύθμισιν αὐτῆς ἐν ταῖς ποικίλαις ἐκδηλώσεσι καὶ σχέσεσιν αὐτῆς. Οὕτω π. χ., πρὸς τοῖς ἄλλοις, δὲν δύναται ἡ σύγχρονος ἡμῶν καὶ πάσης ἐποχῆς Ἐκκλησία καὶ οἱ πιστοὶ αὐτῆς νὰ παρίδωσιν οὔτε τὸ κοινωνικὸν πνεῦμα τὸ διαπνέον αὐτοὺς τοὺς θρησκευτικοκοινωνικοὺς θεσμούς τῆς Π. Διαθήκης (Σάββατον, σαββατικὸν ἔτος, ἰωβηλαῖον ἔτος κλπ.) οὔτε τὴν ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Κ. Διαθήκῃ ὑπερνίκησιν τοῦ ἀπολύτου δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας οὔτε τὴν

νομιμόφρονα στάσειν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἔναντι τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν κοινωνικῶν αὐτῆς θεσμῶν (Ματθαίου ιζ', 25, κβ' 21, Ρωμ. ιγ' 1 ἐξ., Α' Τιμ. β', 2, Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλίμ. κλπ.), οὔτε αὐτὸ κἄν τὸ πείραμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὸ ἰδανικὸν ἐνὸς κομμουνισμοῦ τῆς ἀγάπης, οὔτε νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τοῦ κοινωνικοῦ ἰδανικοῦ τῆς τε Π. καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης «μηδεὶς ἔστω ἐν ὑμῖν ἐνδεής» (Δευτερον. ιε' 4, Πράξ. δ', 34).

Ἡ διπλῆ ἠθικὴ δὲν εὐρίσκει ἕδαφος ἀναπτύξεως ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, ἅτε οὐσα ἄγνωστος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ καὶ εἰς τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀσύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου.

23. Ἐξ ἄλλου ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ ἡ συμβολὴ τῆς Βίβλου διὰ τὴν διακρίβωσιν καὶ διασάφησιν τοῦ **φυσικοῦ δικαίου**, τὸ ὁποῖον εὐρηται ἔκπαλαι καὶ παρὰ τοῖς ἐπὶ μέρους λαοῖς, ὑπὸ τὴν μορφὴν διαφόρων θεσμῶν (οἰκογενείας, κοινωνίας, κράτους κλπ.) καὶ ῥητρῶν (π.χ. χρυσοῦς κανὼν εἴτε ὑπὸ τὴν ἀρνητικὴν εἴτε ὑπὸ τὴν θετικὴν αὐτοῦ μορφήν), διαπιστοῦται δὲ ἀρκούντως σαφῶς καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ (Ῥωμ. β', 14, ιγ' 1 κλπ.) καὶ τοῦ ὁποίου ἐκδηλώσεις εἶναι ἱκαναὶ νομικαὶ διατάξεις καὶ παραινήσεις τῆς Π. Διαθήκης. Ἰσχύει ὁμοῦ καὶ ἐνταῦθα ἀνάλογόν τι πρὸς τὸ λεχθὲν ἀνωτέρω περὶ τῆς φυσικῆς θρησκείας. Ὁ ἔμφυτος ἠθικὸς νόμος καὶ τὸ φυσικὸν δίκαιον δὲν καθιστῶσιν οὐδαμῶς περιττὸν τὸν ὑπερφυσικὸν νόμον, τὸν νόμον τῆς χάριτος, ὅστις προϋποθέτει καὶ ἐξαγιάζει τὸν ἔμφυτον ἐκείνον νόμον, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δὲν πρέπει νὰ ταυτίζεται μετ' αὐτοῦ. Ἔχει δὲ ἀποδειχθῆ ὀλεθρία ἡ ἀτυχῶς παρατηρουμένη καὶ ἐν πολλαῖς λεγομένης Χριστιανικαῖς Ἠθικαῖς σύγχυσις μεταξὺ φυσικοῦ δικαίου καὶ χριστιανικοῦ ἠθους, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διαμείνη ἀμιγῆς καὶ ἀνόθευτον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἠθικῇ θεολογίᾳ, ἐφ' ὅσον ἀξιοῖ αὕτη νὰ φέρῃ τὸν βαρὺν χριστιανικὸν τίτλον.

Τὸ **φυσικὸν δίκαιον** δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

Μακαρίον Μόσχας, Ἐγχειρίδιον τῆς Ὁρθοδόξου Δογματ. Θεολογίας (μετάφρασις Ν. Παγίδα) 1882, Ζ. Ρώση Σύστημα Δογματικῆς τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας (σελ. 466 ἐξ.), Ἰω. Μεσολωγᾶ, Συμβολικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (Β' α' σελ. 26 ἐξ.), Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατ. Ἐκκλησίας (σελ. 3 ἐξ.) καὶ Συμβολικὴ (σελ. 113 ἐξ.), Δ. Μπαλάνου, Εἶναι ἡ Θεολογία Ἐπιστήμη; (1906), Β. Βέλλα, Κριτικὴ τῆς Βίβλου καὶ Ἐκκλησ. αὐθεντία (1937), Ἡ αὐθεντία τῆς Βίβλου κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (1951), Εὐαγγ. Ἀντωνιάδου, Αἱ τῆς Κ. Δ. ὀρθόδοξοι ἐρμηνευτικαὶ ἀρχαὶ καὶ μέθοδοι καὶ αἱ θεολογικαὶ τῶν προϋποθέσεις (1937), Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς θεοπνευστίας (1938), Π. Τροπέλλια, Ἡ θεοπνευστία τῆς Ἀγ. Γραφῆς (1938) καὶ Ἐπιστασία ἢ καὶ Θεοπνευστία; (1938).